

Wstęp

Interesy jednostki i grup społecznych oraz interesy narodowe, a także zapewnienie możliwości ich realizacji stanowią sprawę nadrzędną zarówno na poziomie jednostki, grupy społecznej, jak i państwa. W zależności od poziomu ich identyfikacji, różnią się one między sobą, lecz zazwyczaj można wskazać pewne obszary wspólne. Interesy jednostki, grup społecznych oraz interesy narodowe Polski w dziedzinie bezpieczeństwa mają swoją wielowiekową historię.

W Polsce zjawisko wzajemnych relacji pomiędzy interesami jednostki, interesami grupowymi i narodowymi nie doczekało się całościowej analizy teoretycznej, mimo że powstało wiele publikacji poświęconych reprezentacji poszczególnych interesów¹. Brak całościowej charakterystyki reprezentacji wymienionych interesów wynika z faktu, że badaniami tej problematyki zajmują się specjaliści z różnych dyscyplin naukowych: nauk politycznych, prawa, socjologii, ekonomii, którzy rozpatrują je w kontekście swoich dyscyplin naukowych.

Należy zauważyć, że pojęcie „interes” jest swego rodzaju spoiwem między państwem a społeczeństwem. Jednostka, grupy i państwo (rozumiane w tym przypadku jako instytucje władzy wykonawczej i ustawodawczej) muszą ze sobą współpracować i są od siebie wzajemnie zależne². Ze względu na złożoność podejmowanego zagadnienia,

¹ *Rola grup interesu w procesie stanowienia prawa w Polsce*, red. K. Rybiński, Warszawa 2012, s. 12.

² S. Łodziński, *Parlamentarny korporacjonizm. Grupy interesu w niemieckim systemie politycznym*, „Informacja Biura Studiów i Ekspertyz” 1994, nr 216, s. 1.

konieczne wydaje się definicyjne sprecyzowanie problematyki interesów jednostki, interesów grupowych i interesów narodowych.

Zasadnicze pytanie stanowiące wyraz dociekań i rozważań naukowych w niniejszej publikacji koncentruje się wokół kwestii: czym są i jakie są współczesne interesy w dziedzinie bezpieczeństwa oraz czy jednostka, grupa i ostatecznie państwo mają szansę je zrealizować przy uwzględnieniu całokształtu struktur i działań społecznych i państwowych, a także występujących między nimi relacji?

Przedmiotem badania w niniejszej pracy są interesy jednostek i grup społecznych oraz interesy narodowe w dziedzinie bezpieczeństwa rozpatrywane z perspektywy ich identyfikacji i realizacji, zachodzących między nimi relacji oraz sposobów i form ich reprezentowania na różnych poziomach. Z przedmiotem realizacji interesów wiąże się pojęcie „reprezentowanie interesów” – grupowych bądź narodowych – rozumiane jako proces artykulacji. Katalog interesów na każdej z badanych płaszczyzn jest niezwykle rozbudowany i niejednorodny. Nie jest możliwe więc stworzenie zamkniętego zbioru, który pozwalałby ująć je wszystkie w sposób wyczerpujący. W związku z tym skupiono się na wybranych kategoriach tych interesów, zwłaszcza istotnych z punktu widzenia celu badań i wewnętrznych przekonań autorek.

Celem badań jest określenie przykładowych interesów jednostek i grup społecznych oraz interesów narodowych, a także określenie efektywności wykorzystywanych przez nie strategii artykulacji. Dokonana analiza umożliwiła osiągnięcie celu, jakim jest uchwycenie wpływów i wzajemnych oddziaływań istniejących czy też pojawiających się na poszczególnych płaszczyznach interesów.

Postawiona hipoteza badawcza – to konstatacja, że identyfikacja i możliwość realizacji interesów na każdym z poziomów (jednostka, grupa, państwo) wynikają ze wzajemnych powiązań między nimi i są od siebie zależne, a interesy każdego z tych podmiotów w znaczący sposób wpływają na interesy pozostałych, kształtując je przez zarówno umożliwianie, jak i ograniczanie możliwości ich realizacji. Relacja ta szczególnie wyraźnie uwidacznia się między interesami jednostek i grup, a stanowiącymi wyraz pewnego uogólnienia i kompromisu – interesami narodowymi. Państwo – jako gwarant bezpieczeństwa – nie tylko określa te interesy w aktach prawa powszechnie obowiązującego, ale także decyduje o sposobie ich realizacji, nawet jeśli oznaczałoby

to ograniczenie swobód i praw jednostek czy grup i niekoniecznie leżało w ich interesie.

Analiza problematyki reprezentacji interesów w Polsce wymaga zidentyfikowania czynników wpływających na funkcjonowanie różnych form reprezentacji interesów grupowych i skomplikowanych relacji między aktorami na różnych poziomach instytucjonalnych. Powstawanie organizacji zinstytucjonalizowanych i grup doraźnych jest dowodem na adaptację jednostek i grup do funkcjonowania w danym systemie politycznym społeczeństwa. Uwzględnienie charakterystyki poszczególnych interesów i różnych sposobów ich artykulacji pozwoli pogłębić rozumienie analizowanych zjawisk.

W publikacji zostały zastosowane różne metody badawcze. Metodą komparatystyczną dokonano analizy różnych form reprezentacji interesów. Metoda systemowa pozwoliła zaś na uporządkowanie badanej problematyki przez skategoryzowanie poszczególnych interesów. W pracy wykorzystano także analizę aktów prawnych i innych dokumentów, które zawierają regulacje dotyczące poszczególnych jednostek, grup interesów oraz interesów narodowych.

W pierwszym rozdziale pracy autorki podjęły próbę wyjaśnienia pojęcia „interes”, prezentując różne koncepcje, modele i poglądy na ten temat. W celu usystematyzowania podstawowych założeń, kluczowych dla całości rozważań, wskazano na poziomy identyfikacji interesów oraz występujące między nimi relacje. Na podstawie źródeł naukowych zdefiniowano termin „bezpieczeństwo”, odnosząc go do potrzeb i interesów jednostek, grup i państwa oraz konieczności zabezpieczenia praw tych podmiotów. Wykorzystując akty prawne (zarówno te o znaczeniu historycznym, jak i obowiązujące współcześnie), przedstawiono postrzeganie relacji jednostka – grupa – państwo przez pryzmat koncepcji „dobra wspólnego” w różnych okresach funkcjonowania państwa polskiego. Tym samym, dzięki tak dokonanej analizie, uwzględniającej tradycje polskiego konstytucjonalizmu, uzyskano obraz zmian zachodzących w obszarze rozumienia i wartościowania tego pojęcia.

W drugim rozdziale, zgodnie z obowiązującymi normami konstytucyjnymi i ustawowymi oraz orzecnictwem Trybunału Konstytucyjnego, wywodząc z nich konkretne przykłady, przybliżono pojęcie „interesu indywidualnego”, zwracając jednocześnie uwagę na brak definicji

legalnej tego pojęcia w przepisach. Analizą prawodawstwa objęto nie tylko materię konstytucyjną, ale także gałąź prawa administracyjnego, uwzględniając takie pojęcia, jak „interes prawny” i „faktyczny”, które wiążą się bezpośrednio z ochroną interesów jednostki (obywatela) w różnego rodzaju postępowaniach prowadzonych przed organami państwa, także w postępowaniu administracyjnym. Identyfikacja interesu jednostki została przeprowadzona również na gruncie prawa cywilnego, gdzie przywołano i omówiono art. 5 kodeksu cywilnego. Szczególną uwagę w kontekście badanej problematyki poświęcono prawom podmiotowym zagwarantowanym w Konstytucji RP (prawo do prywatności, dostępu do informacji, wolności słowa oraz tajemnicy komunikowania się), zwracając jednak uwagę, że pojęcie interesu jednostki nie wyczerpuje się w sferze osobistej. Interesy te mogą być bowiem wyrażane także w innych sferach stosunków interpersonalnych, w szczególności politycznych, ekonomicznych, społecznych i kulturalnych. W treści publikacji podjęto próbę odzwierciedlenia tej różnorodności w kontekście różnych interesów, poświęcając tej problematyce stosunkowo sporo uwagi.

Rozdział trzeci obejmuje problematykę grup interesu, ponieważ są one nieodłącznie związane z instytucją państwa. Poza częścią koncentrującą się na wyjaśnieniu podstawowej terminologii, dokonano klasyfikacji tych grup oraz omówiono pełnione przez nie funkcje. Dla klaryfikacji analizowanych treści konieczne było również porównanie pojęć, takich jak „grupa interesu”, „grupa nacisku” oraz „interesariusze”, zwracając uwagę na występujące między nimi różnice oraz umiejscowienie w tym obszarze partii politycznych. Dopełnieniem problematyki grup interesu jest wskazanie i przedstawienie ich udziału w procesach decyzyjnych, jak również rozważania na temat pozytywnego lub negatywnego postrzegania interesów tych grup.

W rozdziale czwartym skoncentrowano się wokół interesów narodowych w dziedzinie bezpieczeństwa, skupiając uwagę zarówno na kwestiach teoretycznych (np. zdefiniowanie samego pojęcia „interes narodowy”), jak i praktycznych (konkretne przykłady interesów). Zwrócono uwagę na powiązania polityki i interesów narodowych oraz wskazano – przy pomocy form graficznych – na możliwe poziomy identyfikacji tych interesów. Istotnym aspektem, stanowiącym punkt wyjścia do rozważań na temat interesów narodowych, jest analiza

art. 5 Konstytucji RP. Skonkretyzowaniem i niejako uzupełnieniem materii konstytucyjnej jest wiele polskich strategii bezpieczeństwa traktujących w sposób szczegółowy o bezpieczeństwie, które były przedmiotem szczegółowej analizy. Dla lepszego zrozumienia, czym są interesy narodowe i jak istotne są one z punktu widzenia państwa, posłużono się przykładami interesów narodowych Polski i Stanów Zjednoczonych Ameryki, wywodząc je z faktów i dokumentów strategicznych z lat 1989–2013. Na zakończenie przywołano przykład ujęcia „interesów bezpieczeństwa państwa” w polskim reżimie prawnym, przedstawiając rezultat wykładni i analizy ustawy z 29 stycznia 2004 r. Prawo zamówień publicznych.

Ze względu na szerokie ujęcie problematyki interesów, autorki mają nadzieję, że zawarty w monografii materiał będzie stanowić przyczynek do dyskusji nad możliwością realizacji tych interesów przez jednostki i grupy oraz państwo, a poczynione spostrzeżenia przyczynią się do poprawy poziomu (jakości) w zakresie prowadzonych działań na ich rzecz.